

על השיטות המקלות במראות הטהרה

הקדמה

אחרי שנשמעו טענות על שיטת פסיקה בעניני טהרה והתברר שהתמקדו בנושא הצבעים, עשינו בירור בחדשים האחרונים על השיטות המקלות במראות הטהרה והמקורות שלהם. בדברים לקמן יש את עדות השמיעה והראיה שאספנו.¹

מטבעו של נושא זה שיש לעסוק בו בצנעה². וזה רק קושי אחד לברר מחלוקות כדרכה של תורה. עוד קושי הוא, שהלימוד כולל את הדברים הכתובים המועברים מחז"ל ועד היום, אבל גם את העברת המסורות של הגדרת הצבעים המותרים והאסורים על ידי התבוננות במראות הבאים כשאלה אל החכמים. בענין בירור הסוגיות הכתובות ניתן לנהל משא ומתן ומחלוקת ולברר הדעות בין החכמים כדרכה של תורה כמו בכל נושא בהלכה ואכן יש בזה מקורות בספרות של הפוסקים.

אבל בענין של הצבעים ישנו קושי. העדים משנים את צבעם³. זה דבר שאמנם אינו מפריע להעביר מסורת מרב לתלמיד כי היא נעשית בעת שתלמידים קובעים זמן ללימוד הלכות טהרת המשפחה, ורואים יחד עם הרב את אותו עד. אבל זה מקשה מאד להשוות בין המסורות ולעשות משא ומתן על צבע מסופק אם טהור או טמא. רק אם הולכים עם אותו עד באותה שעה לשני פוסקים אפשר להשוות ביניהם. אבל אם הולכים לאחר זמן או עם עדים אחרים אי אפשר לדייק! ואם רוצים לברר ההבדלים במסורות של כמה פוסקים צריך לעשות את זה באותו זמן ובאותו מקום, או להשוות בהקפה שני צבעים זה ליד זה. וזה דבר קשה ולא מצוי.⁴

עם כל הקושי הזה תורה היא וללמוד אנו צריכים והמקובל הוא, שהחכמים מעבירים המסורות הנשמרות בזכרונם ויכולים לסמוך על התרשמותם ועל הנסיון. ולכן גם אנו הוספנו והלכנו ובררנו לעצמנו כמפורט בהמשך. אבל יודע כל המתעסק בנושא זה, שיש בו קושי של הצגת הדעות אלו לעומת אלו יותר משאר הנושאים שנחלקים בהם חכמי ישראל בהלכה.⁵

שינוי הדין מזמן המשנה ועד השולחן ערוך

הרקע לשיטות והמחלוקות בנושא הצבעים בימינו הוא הבסיס של ההלכה שמתחיל במה שרמזה תורה בפרשת שופטים: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם", ופרש"י, "בין דם טמא לדם טהור".⁶

מן המשנה למדנו, שנפסק כחכמים שהצבע הירוק מותר, ורק חמישה אדומים נאסרו. כל שאר האדומים היו מותרים.⁷ אבל היסוד של הדין בנושא מראות הדמים שהיה מקובל בישראל עד זמן המשנה עבר שינוי עצום בסוף תקופת הגאונים ושונה מאז ועד ימינו. הפסיקו להתיר את "מראות הדמים" ו"כל מראה אדום", ככתוב ומסוכס בשולחן ערוך ובפוסקים שכתבו דבריהם במשך הדורות. מדוע קרה השינוי? כתבו הרי"ף והבית יוסף:

¹ יש לברר במקום אחר את השאלה על הכרעה במחלוקת כשאינו סנהדרין. ועיין שו"ת הריב"ש סי' רע"א ענין הסמיכה בזמן הזה שפסק שכאשר רב נבחר יש לקיים כחולין קטו א' שבמקומו של ר"י היו אוכלים עוף בחלב, עי"ש באורן. ותשובה זו פסק ברמ"א בשו"ע יו"ד רמב יד. ובחתי"ס כתב שזה שונה מסנהדרין משום שלא מתקבצים במקום אחד. וראה עוד בספר נפש הרב עמי' סי' והלאה איך יש לנהוג במחלוקות בימינו.

² אין דורשים בעריות בשלושה משנה חגיגה י"א ב'.

³ בעיה זו גרמה לשאלה שנחלקו בה הפוסקים מהו הזמן הקובע לפסיקה בצבעים. יו"ד סימן קפ"ח ב"ח ד"ה דבר תורה, וט"ז ס"ק ג' ובפ"ת ס"ק א' משו"ת גבעת שאול ומלבושי שרד.

⁴ אולי יסתייע בעתיד לעשות טבלה של צבעים שאינם משתנים ואז אפשר יהיה להשוות הדעות ולהראות בערך מה הגבולות של המחלוקות בין המסורות. זה לא היה מקובל על הפוסקים עד היום, בעיקר מפני שלא ניתן לדייק ולפסוק למעשה לפי טבלה מלאכותית, וגם מחשש שגם הצבע בטבלה ישתנה.

⁵ עדות ששמענו על דעה מיוחדת של אחד מגדולי הפוסקים אומרת, שאין צריך כלל מסורת מעשית של הצגת הצבעים למעשה בשימושה של תורה אצל החכמים מדור לדור אלא, שדי לנו במסורת הכתובה בחז"ל ובספרים. אבל בהחלטה למעשה איזה צבע טהור או טמא יחליט כל חכם לפי חכמתו בלבד. ולמעשה שאר הפוסקים אינם מקבלי דעה זו, ורק אחרי קבלת המסורת יורה כל חכם כחכמתו.

⁶ דברים יז ח.

⁷ משנה וגמ' נדה יט עד כ.

"וכיון דאימעוט רבנן דהוו בקיאי בהכי וקלשה דעתייהו (=התמעטו החכמים שהיו בקיאים בכך וחלשה דעתם) ולא הוו יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור". "ואע"פ שלא מצינו בפירוש שגורו על כל מראה דם אדום מכל מקום מדאמרין בסוף פרק כל היד (כ:) דרבי יוחנן ורבי זירא ועולא לא חזו דמא ממילא שמעינן שדורות הבאים לא לחזו דמא".

החומרא היתה שיש לאסור את כל האדומים, חוץ מלבן וירוק שהם צבעים המותרים.⁸

לכאורה כל גוון של אדום אסור גם אם הוא דהוי. אך ישנם שני סוגי אדום שדהה: אדום שלא נוסף לו שום צבע אחר אבל הוא נהיה בהיר ונחלש ודהה.⁹ אבל יש גם דהיה שבה הגוון האדום נחלש משום שהוא מעורב בצבעים אחרים ומראיהם נראה לעין המתבונן באיזה גוון שלא יהיה כתערובת של אדום. ויש בזה המחמירים, שכל צבע אדום אסור פירוש, שיש להחמיר בשני סוגי דהה אלו שהם אסורים. ויש המקלים בכמה צבעים שיש בהם תערובת אדום. וענין זה הוא במחלוקת המצויה בספרי הפוסקים ובמסורות למעשה.

גם הצבע השחור הוא צבע מטמא. ואף אם לא יהיה בו בפועל שום תערובת של צבע אדום או כל צבע אחר, יש בו מחלוקת בימינו מה דינו אם דהה. וחשוב לעקוב אחי ההלכה של השחור גם בהסטוריה של הפסיקה מאז המשנה, כי ממנו למדו האחרונים לגבי שאר צבעים כמו חום שיובא כדלקמן.

בגמרא אמרו על שחור, "שחור אדום הוא אלא שלקה", כך שהוא בעצם אחד מחמשת הצבעים האסורים. ונפסק שם שכמו שהמשנה אומרת בצבעי האדום, "דהה מכן טהור", כך גם בשחור, וגם נתנו דוגמא. שחור דהוי המותר הוא, "כעורב וכזפת וכזית". וברמב"ן שם ובר"ן שם כתבו שעכשיו אין רואים מראות דמים, וגם לא מתירים שחור ש"דהה מן הדהה". פירוש דבריהם, ששחור דהוי בשתי דרגות יותר בהיר מהמשנה, ובדרגה אחת יותר בהיר מצבע זפת הם אוסרים. אבל בראשונים אחרים לא הזכירו דהה מן הדהה,¹⁰ לכן הסבירו האחרונים שזו מחלוקת למעשה איך להורות בימינו בשחור פחות מזפת זה מותר או אסור מדרבנן.¹¹

ונחזור לנושא הצבעים האדומים.

הצבעים המותרים שבשולחן ערוך והרחבת הגדרתם

כתב השו"ע:

כל מראה אדום, בין אם היא כהה הרבה, או עמוק, טמאים. וכן כל מראה שחור. ואין טהור אלא מראה לבן וכן מראה ירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב, וכ"ש הירוק ככרתי או כעשבים. (מודכי).
(וכן מדאה שקורין בל"א בל"א בכלל ירוק הוא).¹²

בדבריו כלולים הצבעים המותרים שהם: לבן ירוק. וכחול.

הצבע הלבן: אם זה לגמרי אז לא מובן. הרי אין בו צבע בכלל, ומה חידוש שמותר? לכן כתב הש"ך (ס"ק ב') שזה עם תוספת צבע, "כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכהה לבנוניתו". ולקמן נראה דיוק הרב פישר בלבן שהוא מעט וורוד מתוך דברי הרא"ש עי"ש.

הצבע הירוק: הראשונים הביאו הסברים לצבע הירוק שמרחיבים את ההיתר לגוון שיש לראות בו גוון אדום: שעוה וזהב! וכך לפי הבית יוסף, הסביר הרא"ש את מחלוקת עקביא בן מהללאל וחכמים: "דמכאן משמע דירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית". "ולא איפליגו אלא בירוק כזהב דסבר עקביא שיש בו נטיית מראה אדמימות ורבנן סברי שאין זה נטיית מראה אדמימות והלכה כוותיהו".

⁸ טור ובית יוסף יורה דעה סימן קפג מהרי"ף. ועיין לקמן לשון שו"ע יורה דעה קפח א' מה שפסק בזה.

⁹ כך פירש רש"י

¹⁰ וברמב"ן שם ובר"ן לעומת הרא"ש והיראים.

¹¹ לאחרונה יצאו שני ספרים בתוך שנתיים, המתרכזים בנושא מראות הדמים: רבי ירמיה הכהן בספרו "אשקף מיין", וספר "יתא חז"י" בהוצאת המחבר הרב דוד חזן תשס"ה. ועיי בהערות בהמשך.

¹² יורה דעה סימן קפח סעיף א'

ומסיים הרא"ש: "שאינן לטהר כל מראה הנוטה לאדמומית אם לא שיהיה לבן וירוק כמראה הזהב. כלומר מפורש שמראה אדמומית ירוק טהור! ומהפוסקים והדוגמאות של זהב ושעווה וחלבון ואתרוג מפורש, שירוק פירושו צבע צהוב שמעורב באדום, שהוא צבע טהור.¹³

הצבע הכחול מוזכר ברמ"א "בלו"א בכלל ירוק הוא", ופשט דבריו שמה שמדובר כאן הוא הצבע הכחול בתערובת עם מעט אדום שמותר. וזה בכלל הירוק שמותר, ומהות הצבע הוא כמו שבירוק מדובר בזהב, שהוא תערובת צהוב עם אדום, כך בכחול מדובר בתערובת כחול עם אדום. ונפסק שמותר. כלומר לא בצבע כחול לגמרי אלא בגוון הקרוי היום סגול.

המחלוקת באחרונים אם החום הוא צבע מותר

כתב בפתחי תשובה:

ועי' בסדרי טהרה בשם מ"כ שדם הנוטה לצבע (ברוין) (=חום) שהוא כעין קליפת ערמונים וכמו משקה (הקאו"י) (=קפה) שהוא טהור ואין צריך לומר בכתם לפי שהוא אינו נוטה לאדמימות כו' ע"ש וגם אני מצאתי זאת כתוב והוא בשאלת יעב"ץ ח"א סי' מ"ד ע"ש:¹⁴

בא היעב"ץ ומחדש שחום מותר ובתשובתו כתב ראייה לזה מההיתר שחור שדהה וכן על סמך הירוק שהוא הזהב שמותר. והפוסקים דנו בדבריו יש שהסכימו או שהגבילו את ההיתר לכתמים בלבד, ויש שאסרו.

טענותיהם של החולקים היו מגוונות. ראשית לא הוזכר כלל חום לא בגמרא ולא בפוסקים עד זמנו של היעב"ץ אף שבתורה כן מוזכר "חום בכשבים"¹⁵ ומשתיקת חז"ל ראייה לכאורה שהחום אסור והוא בכלל האדום. ועוד האריכו בשאלות ממקומות בהם הוזכר במקורות הצבע האדום ועיננו רואות היום שזה חום.¹⁶

אך למעשה התקבלה פסיקת היעב"ץ, והוא הובא בלא חולק בפתחי תשובה, הנחשב מאסף לכל המחנות, וכך גם בספרי השו"ת של הדור שלנו. ויש להיתרו של היעב"ץ שני הסברים שונים שכתבו הפוסקים. האחד שנתנו הוא בהגדרת הצבע ע"י העין. שעל אף שחום מורכב באופן תאורטי ואף מעשי מאדום כמו שנכתוב בהמשך, אבל כיון שבראית העין לא רואים אותו לכן מותר. הסבר האחר הוא, שבגלל שקוראים לו חום זה צבע אחר ומותר. הסבר אחר הוא, שבגלל שקוראים לו חום הרי זה צבע אחר ומותר.¹⁷

החום מכיל אדום בתוכו.

במלאכת הדפוס ובהרכבה והפרדה של צבעים מקובל, שיש ארבעה צבעי יסוד מהם מרכיבים את כל הצבעים: אדום צהוב כחול ושחור. וכדי לקבל חום תמיד מערבים גם אדום. (הוא תרכובת של שחור צהוב ואדום). רק שהעין קולטת את זה כצבע שיש לו שם חדש: חום! ולפי זה מה שכתב היעב"ץ "שאינן בו אדום כלל" זה לא שאין אדום במרכיב של הצבע שהרי באופן מציאותי כשמדפיסים צבע המציאות היא, שבודאי הכניסו שם צבע אדום, אלא לפי מה שרואים בעינים ומקובל בין בני אדם. ואחרי שנפסק למעשה שצבע חום מותר צריך שימוש ת"ח לדעת מה נקרא חום שאין בו אדום ומה יש בו.

גם במראות הדמים, כתב הגרש"ז אורבך בספרו מנחת שלמה, שאם בבדיקת מעבדה להפרשה של אשה, נראה בצבע צהוב שכשר לפי ההלכה, שבמקרוסקופ רואים שהוא מכיל כדוריות אדומות מדם שמעורב בהפרשה, בכל זאת ברור שלא נאסור כי ההלכה נקבעת לפי מראה שרואה העין. כך נראה להלכה, שיהיה פשוט בצבע החום, שאם בחום יראו במקרוסקופ לפי האמת המדעית את המרכיב האדום שבא מדם זה לא קובע אלא מותר מפני, שהמראה שהעין רואה זה צבע המותר.¹⁸

¹³ רא"ש נדה פ"ב סי' ד', טוב"י ושו"ע קפח' א' ש"ך ס"ק ד', אמנם בשל"ה החמיר בזהב ודחוהו בפ"ת ס"ק ב'.

¹⁴ יורה דעה סימן קפח א.

¹⁵ בראשית ל לב.

¹⁶ פרה אדומה וצבע הסוסים והקליפות ברש"י ורא"ש וצבע האדמות בצפון הארץ שהוזכר במשנה, עיין בדברי רבי ירמיה הכהן בספרו "אשקד מיי"ן סימן ו' שהמחבר הלך לאותם מקומות ובדק צבע האדמות שם, ובהקדמה של הספר העיר והשיב על דבריו הרה"ג ר' גדעון בן משה ראש הכולל יחוה דעת בירושלים של מרן הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א. והראש"ל דרש לפרסם תשובה זו בשולי הסכמתו. ועיין לקמן במה שהבאנו משיטות חכמי דורנו.

¹⁷ ראה פ"ת קפח' א' ובספר "תא חז"י" בהוצאת המחבר הרב דוד חזן תשס"ה, וסוכם נושא החום בפירוט ואריכות שם בפרק ז'.

¹⁸ ע"י מנחת שלמה חלק ב' סי' ע"ג.

סיכום השיטות של חכמי דורנו

ניתן לומר באופן כללי לסיכום, שיש שתי גישות בין המחמירים והמקלים בשאלה מה נקרא אדום¹⁹.

המחמירים אוסרים כל גוון אדום אפילו בהיר ביותר. ולדעתם מותר צבע צהוב זהב בתנאי שהגוון האדום בו חלש מאד. או חום שאין בו שום גוון אדום הנראה לעין. כעקרון להלכה רוב הפוסקים המחמירים מודים היום שהחום הוא צבע מותר. אבל למעשה יש מהם המתירים רק חום בהיר ולא כהה, ויש מתירים בשבעה נקיים בלבד ומחמירים בהפסק טהרה.

המקלים מתירים צהוב וחום וסגול שיש בהם גוונים של אדום ברמות יותר גבוהות ועד כמה זה תלוי בכל פוסק לפי המסורת שבידיו.

מה שעשינו היה, שהלכנו לרבנים גדולי תורה ופוסקים מובהקים בהלכות מראות.

כוונתנו היתה ללמוד לעצמנו ולאפשר גם לאחרים ללמוד. רשמנו את התשובות באופן מסודר והראנו חלקם גם לרבנים נוספים שילמדו, וגם שלחנו לרב ש. אבינר שליט"א. גם הראנו לאותם פוסקים לוח צבעים של טמבור ואמרו דעתם על הצבעים שם.²⁰ בכל פעם שהלכתי הצטרפו אתי רב או שנים ותמיד אלה שהיו אתי הם כאלה, שפוסקים במראות כבר שנים רבות ובקביעות. מהתשובות המפורטות, התחדשו לכולנו חידושים בצבעים ובמראות שלא חשבנו שאפשר לטהרם, על אף שאנו עוסקים בזה כבר שנים רבות²¹. גם חקרנו את הרבנים לסברותיהם ומקורותיהם, והתברר שלכל פוסק שיטה ההלכתית מדוייקת, על פיה הוא מתיר צבעים מסוימים ואוסר באחרים.

סך הכל היינו מאז חודש אדר עד חדש מנחם אב אצל ששה פוסקים, והראנו להם סך הכל קרוב למאתיים עדים. על עדים אלה שמענו גם את התשובות של הרב ש. אבינר שליט"א, ובסיכום המראות יצא שתשובותיו היו מחמירות יותר.

מתוך כמאתיים עדים ששלחנו לששה רבנים היו רק שלושה עדים שבהם הרב ש. אבינר שליט"א הקל ושני פוסקים ששאלנו לא התירו. אבל היו עשרות עדים שאחד או יותר מהפוסקים התירו והרב ש. אבינר שליט"א אסר.²² שלושה פוסקים מתוך הששה התירו גם עשרות עדים, שהיו בצבעים החומים בגוונים של בורדו כתום וסגול כהים יחסית, שהם הצבעים המסופקים שעליהם היתה ביקורת על הוראת הרב ש. אבינר שליט"א. והם נתנו לנו ההסברים וטעמי ההלכה שהכנסנו בפירוט שבפרק הקודם, וכאן נכתוב אותם לפי סוגי הצבעים כדלקמן:

1. חום נפסק ביעב"ץ שמוות²³. ומתי נחשב שיש בו גוון אדום זו שאלה שיש מקלים בה על פי מסורת.

ראינו את גבולות ההיתר והגבול שיש בצבעים שנחשב חום ולא אדום אצל הרב י.י. בריזל שליט"א רב קהילת קרלין סטולין בגבעת זאב שקבל במסורת מהרב ואזנר בני ברק. הוא גם ערך את ספרו של הרב וואזנר על הלכות נדה.

¹⁹ על דרגות השחור שדהה הוזכרה המחלוקת לעיל, וגם בזה יש מסורות שונות למעשה.

20 אבל כשהביעו דעתם היו מהם שהסתייגו מהמלאכותיות של הצבעים האלה. ועיין לעיל בהקדמה מה שכתבנו בהערה על היחס לטבלאות הצבעים.

21 ראינו שתלמידים ששמעו דעתם של פוסקים במשך שנים נוכחו שרבותיהם מקלים בשאלות גבוליות יותר ממה שתלמידיהם נוהגים להורות. ואחד הפוסקים הללו אמר לנו, שמסורות מקלות נשכחות משום שהתלמידים נוטים להחמיר בשאלות גבוליות. ומכאן הערה למורי הוראה, שכדאי לשלוח שאלות מסופקות לרבותיהם כי במיוחד בשעת הדחק לא חייבים להחמיר ואפשר כך גם יותר לדייק במראות המסופקים. היינו (לפי הסדר של הפעם הראשונה בסבב) אצל הרבנים, י.י. נויבירט שליט"א, ד. ליאור שליט"א, י. גנס שליט"א, נ. רבינוביץ שליט"א, י.י. בריזל שליט"א, י. ברקוביץ שליט"א. ועיין עוד לקמן.

22 לפעמים הראנו לפוסקים תחילה ואחר כך לרב ש. אבינר שליט"א, ופעמים להיפך, וכל פעם העברנו רק כמה עדים עם תשובות מפוסק אחד או שנים, כך שהתשובות שקבלנו מהרב ש. אבינר שליט"א התייחסו רק לעדים שהתייחס אליהם מפוסק אחד או שנים ולא כל הששה, הסיבה היא, שהעדים דוהים ולא מעשי להעביר לכל ששת הפוסקים את כל העדים בזמן קצר. ועיין מה שכתבנו על בעיה זו בהקדמה.

23 שו"ת חלק א' סימן מד', הו"ד בפ"ת יו"ד קפח' ס"ק א'

2. ירוק עם אדמומית כמראה השעוה או הזהב שמותר.²⁴

הוראת הרב ישראל יעקב פישר זצ"ל שצבע נחושת מותר והוא הנקרא ירוק "געהל". הרב פישר זצ"ל היה אב"ד של העדה החרדית בירושלים. והוא קבל זאת במסורת מהרב פולנסקי "הרב מטעפליק".²⁵ ראינו מסורת זו קיימת ומשמשת למעשה בתשובות בהלכה שנותן הרב י. ברקוביץ' שליט"א.²⁶ וכך הסביר לנו בשמו. וראה במכתב הרב גדעון בן משה שליט"א בהסכמה על ספר אשקף מייין על מסורת מהרב אבא שאול שכתב שיש בידו מסורת שצבע כתום מותר שהוא מה שאמרו בפוסקים צבע האתרוג והביצים האוגניות.

3. כחול נפסק ברמ"א שם שהוא ירוק ומותר. ופרשו בעלי המסורת על צבעים מסויימים שכל שיש כחול וגם מעורב בו גוון אדום אינו אלא פורפור. ראינו מסורת זו בצבעים לגבי צבעים בגוון סגול, שיש ביד הרב רבינוביץ' שליט"א ראש ישיבת מעלה אדומים, וקבל אותה מהגאון המיוחד הרב הירשפרונג כמסורת מרבני גליציה.²⁷ וכן העיד הרב ברקוביץ', שבזמנו הורה לו כך הרב ישראל יעקב פישר זצ"ל שהיה מורה כך לפי מסורת שקבל מ"הרב מטעפליק". והיה אומר שכאשר יש סגול שהוא אדמומית עם כחול בתוך הצבע "זה לא דם נידה", והיה מסביר שהסיבה לצבע היא פצע!

צבע רביעי היא הצבע הכתום ולא שאלנו את הרב גדעון בן משה שליט"א למעשה על צבעים, אבל כנזכר לעיל, הוא כתב שצבעים בורדו וכתום מותרים על פי מסורת שבידיו מהרב בן ציון אבא שאול.

לסיכום יש בסבב עדים זה עדות, שהגענו לשלושה מהפוסקים הגדולים בדורנו ובדור שעבר שמורים למעשה על פי מסורות מקלות בצבעים החומים גם צבעים כאלה הדומים לצבעי בורדו וסגול שיש בהם אדמומית. שהרב ש. אבינר שליט"א אמר לנו שאלה הם הצבעים המסופקים שעליהם היתה ביקורת. אך כאמור, בניגוד לדברי הביקורת הזו, מצאנו בבדיקה שלנו באופן מאד מסודר שהפוסקים התירו מה שהרב ש. אבינר שליט"א התיר ואף יותר.²⁸

ונפיל תחינתנו בימי הרחמים והסליחות, שלא יתחלל שמו עוד, ותי"ח יהיו מרבים שלום בעולם ע"י מחלוקתם לשם שמים, ושיבנה בהמ"ק על ידי המנה השלימה של אהבת חינם שתצמח מתוך התורה הגואלת.

החותם בצפיה לישועה,

יונתן אלרון

כוכב השחר

יב' אלול תשס"ה

24 שרי"ע יו"ד קפח' א'.

25 הרב שמשון אהרון פולנסקי היה גאון עצום ומפורסם בירושלים. ה"טפליקע רב" קבל סרטיפיקט מהראי"ה קוק לעלות לארץ מאוקראינה. והעיד עליו הראי"ה ש"היה למדן מספר אחד בירושלים, ושהגאון ר"צפ פראנק לא פסק בשום דבר חמור מבלי לקבל קודם חוות דעתו" כך כתוב בספרו של הרב נריה שיחות ראי"ה עמ' 177-190 ומפרט שם, שהיה רב שכונת בית ישראל ושחיבר ספר דברי אהרון. הוא היה ראש בית מדרש להוראה בבית ישראל, ובעמ' 180 רשום שהגרש"ז אורבך זצ"ל היה תלמידו, וגם הגרי"ש אלישיב שליט"א למד אצלו.

26 והרב פישר דייק בלשון ראי"ש "שאיין לטהר כל מראה הנוטה לאדמומית אם לא שיהיה לבן וירוק כמראה הזהב". היינו שאדמומית עם ירוק מותר וגם אדמומית עם לבן מותר כלומר וורוד מותר. ולמעשה העיד בפנינו הרב ישראל גנס שליט"א מפי הרב שיינברג, שהרב הענקין באמריקה היקל בוורודים.

27 הרב רבינוביץ' שימש ברבנות בקהילות בקנדה ארה"ב ואנגליה, ורבו בקנדה היה הרב הירשפרונג שבא לשם מגליציה אחרי מלחמת העולם. ועיין באנציקלופדיה לגדולי גליציה שמובאים חמישה בשם משפחה זה, ועליו הגדילו לכתוב יותר מכולם.

28 כאמור לעיל אפשר לציין כמסורת נוספת את הרב גדעון בן משה, שכתב בשם הרב בן ציון אבא שאול, שצבעים בורדו וכתום מותרים. ולא עשינו אצלו שימוש לדעת מה הגבולות של צבעים אלו לשיטתו. והרחמן הוא יזכנו להמשיך לברר וללמוד המסורות בהלכה זו.